

Nyt vand på højmosen

Gjesing Mose med tørvegrave for restaureringen i 2020

Gjesing Mose genoplives

Højmoser er et forunderligt stykke natur, som er ved at forsvinde - ikke bare i Danmark, men i hele Europa.

Højmoserne lå førhen som kæmpemæssige, våde svampe bestående af tørvemosser (sphagnum) mange steder i landskabet.

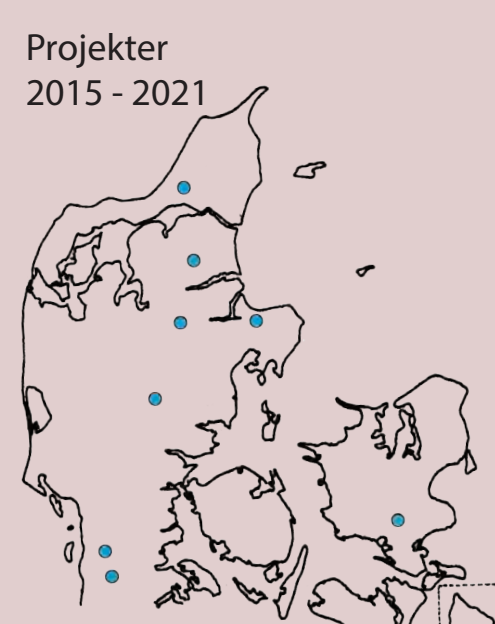
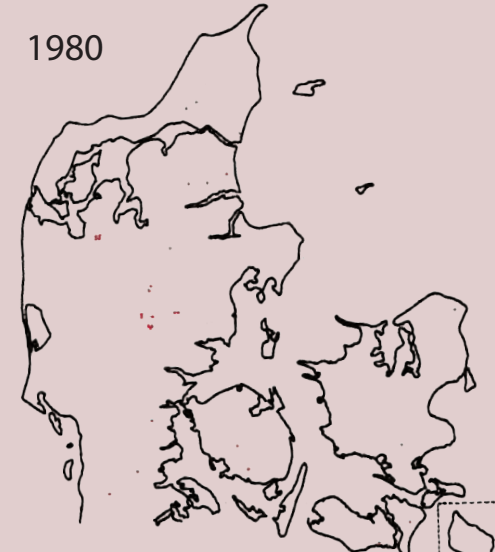
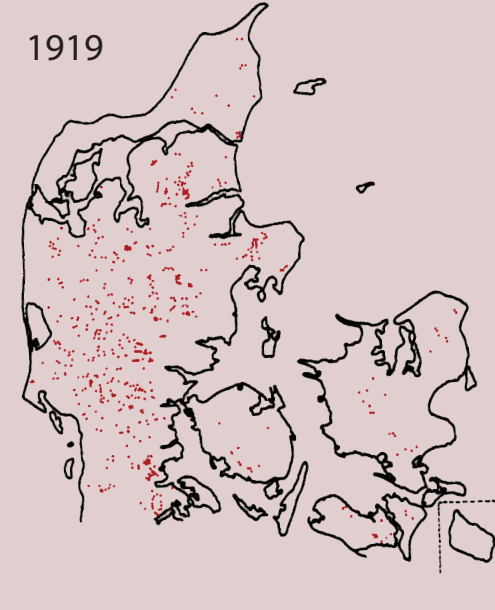
I dag er de fleste højmoser afvandet og gravet væk. Torven er brugt til brændsel, som pottemuld og til jordforbedring. De dræned højmoser er brugt til mark- og skovdrift.

Men nu prøver vi igen at vende udviklingen til gavn for højmoserne og for de sjældne dyr og planter, som lever på dem. Fra sommeren 2020 og frem til oktober 2020 har Norddjurs Kommune gennemført et stort anlægsarbejde i Gjesing Mose ved Løvenholm.

Formålet er at hjælpe mosen med igen at holde på vandet og at genstarte væksten af tørvemosser, så højmosen på ny kan begynde at vokse i højen.

Restaureringen omfatter 57 ha af Gjesing Mose som bidrag til et samarbejde med flere jyske kommuner, Miljøstyrelsen og Naturstyrelsen om at få genskabt 650 ha aktiv højmoser over hele landet.

Det landsdækkende højmoseprojekt er støttet af den danske stat og EU Life-programmet, som giver midler til at beskytte truede naturtyper og arter i Natura 2000-områderne.

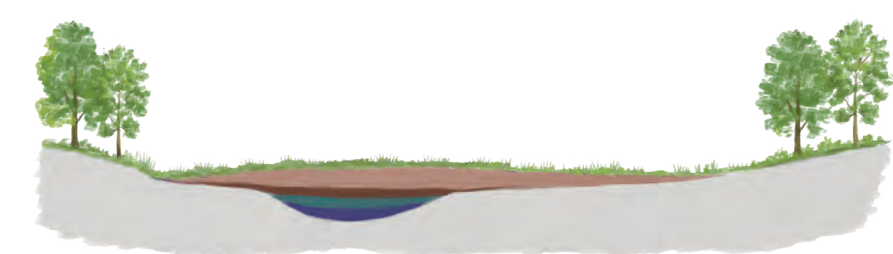

Så hurtigt kan det gå! Højmoserne har været udsuget på retur i Danmark, især i 1900-tallet. Her ses udbredelsen af højmoser større end 5 ha i 1919, sammenlignet med alle kendte højmoser i Danmark i 1980 (Moseplejebogen, 1985)

Vi er ikke alene! Her kan du se, hvor der restaureres højmoser rundt om i Danmark, som led i det landsdækkende højmoseprojekt. Foruden Norddjurs Kommune er Jammerbugt, Rebild, Mariagerfjord, Randers og Tønder kommuner, samt Miljøstyrelsen og Naturstyrelsen med i projektet. Du kan læse mere om det landsdækkende projekt på www.raiseedsogindenmark.dk

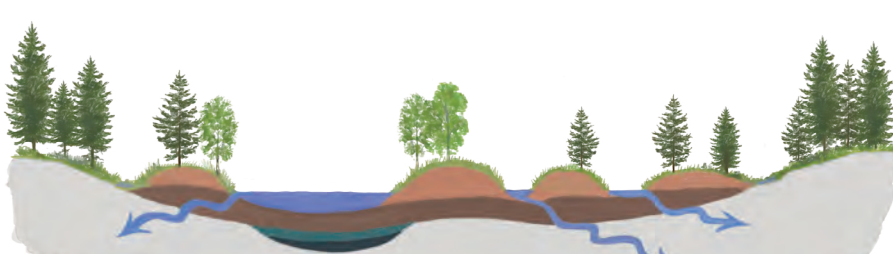
Tidlig dannelse af mose i våd lavning

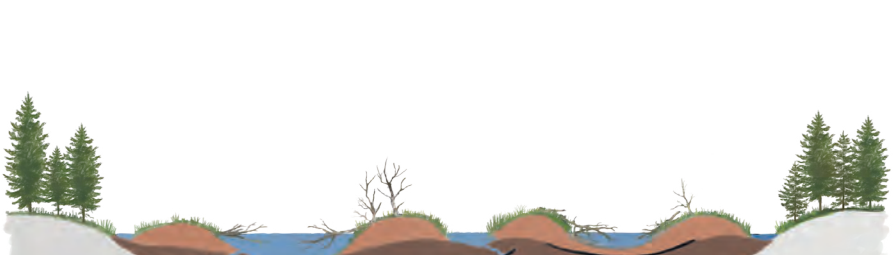
Tørvemosser (sphagnum) indtager mosen

Højmosen er dannet af levende tørvemosser oven på vandfyldte lag af døde tørvemosser

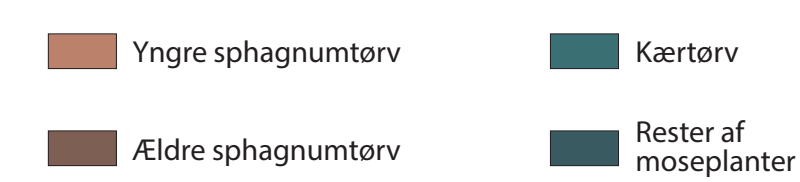
Højmosen nedbrudt af afvanding og tørvegravning

Vandstanden hæves ved at blokere afvandingen og udlægge membraner til at holde på vandet. Desuden fældes trævækst, der både dræner og skygger i mosen

Højmosen har fået nyt liv. Mosens overflade hæver sig igen oven på lag af døde tørvemosser, og planter og dyr får igen kun vand og næring fra nedbøren

Opskriften på en højmose

Tørvemosser (sphagnum) har en formidabel evne til at suge vand til sig og de gør miljøet surt. Det er forudsætningen for, at en højmose kan opstå.

Først indtager tørvemoserne en næringsfattig lavning med mose eller søer, hvor vandet har svært ved at slippe væk.

Når tørvemoserne dør, nedbrydes de ikke ret godt i det våde og sure miljø. Under de levende tørvemoser i overfladen opbygges lag på lag af døde tørvemosser (det vi i daglig tale kalder sphagnum eller tørv), og med tiden hæver mosen sig op over landskabet og bliver til en "højmose".

Intakte højmoser modtager kun vand og næring fra nedbøren og bliver meget næringsfattige. Højmoser opbygger CO₂ og er dermed gode for klimaet.

Overfladen har ikke forbindelse til den faste grund under højmosen.

Hvad gør vi?

Det er en stor udfordring at genskabe en højmose, når der har været gravet i den.

I den nordlige del af Gjesing Mose blev der førhen gravet tørv til eget brug i små felter og der har ikke været drænet så meget. Her er der bevaret rester af vandmættede og tykke tørvelag med typiske højmoserplanter og mange arter levende tørvemosser.

Mod syd er der smuldrarvet for at skaffe tørv til jordforbedring. Driften har krævet betydelig afvanding med grøfter og pumper.

I begyndelsen af 1960'erne ophørte udvindingen af tørv, og der opstod brunvandede søer i tørvegravene.

Men mosen var ikke våd nok til, at der kunne udvikles stabile bestande af de tørvemosser, som er bedst til at danne tørv og genskabe højmosen.

For at hjælpe tørvemoserne blev vandstanden i sommeren 2020 hævet, og der blev fældet store mængder skyggende nåletræer, som havde spredt sig ud over de afvandede moseflader. Nogle af træernes rødder er lagt i kanten af tørvegravene, så tørvemoserne bedre kan vokse ud og genindtage vandfladerne.

Det er vanskeligt at sige, hvor lang tid der går, før Gjesing Mose kommer til at ligne en højmose igen. Indtil da vil højmosens planter og dyr opleve en masse trinvis forbedringer af deres levesteder og på den måde være sikret for fremtiden.

Travlhed i mosen

Vandstanden er hævet og mosen er ryddet for skyggende træer. Billederne viser aktiviteter ved restaureringen af Gjesing Mose i sommeren 2020.

Der er fældet mange nåletræer, som havde bredt sig ud over den afvandede mose

En membran på 141 meters længde er nu med til at holde på vandet i mosen

Skyggende birketræer er ikke fældet. Birketræerne går ud af sig selv, når vandstanden hæves

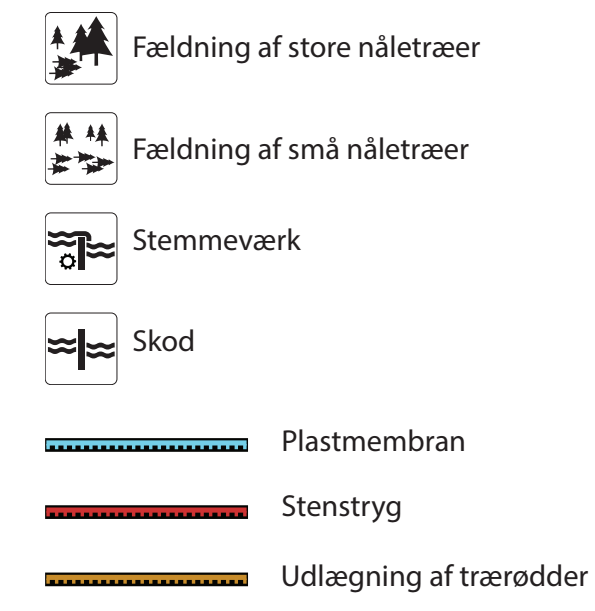
Anlægsarbejdet i Gjesing Mose

På luftfotoet kan du se, hvad der er udført i sommeren 2020 for at rydde højmoser og hæve vandstanden i Gjesing Mose. Arbejdet blev styret af Norddjurs Kommune.

Der er blandt andet

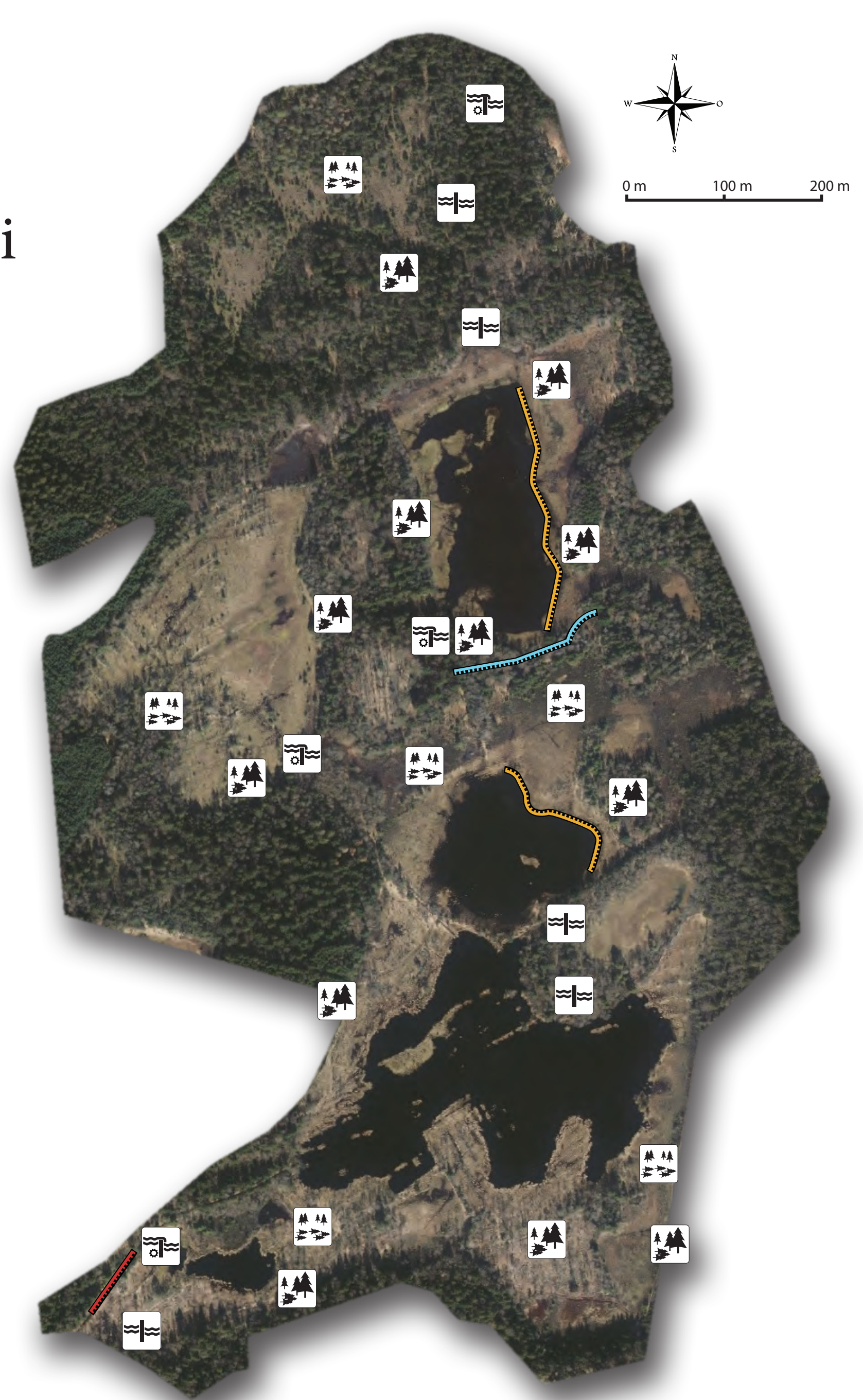
- ryddet 9 ha med nåletræer
- etableret 4 regulerbare stemmehækkere
- etableret 1 stenstryg
- sat 5 skodder i grøfter
- blokeret for rørunderforinger
- udlagt en 141 meter lang membran i dige
- udlagt trærødder langs to bølgeudsatte kanter i tørvegrave

Desuden er der bygget flere adgangsveje, og påvirkede arealer er til sidst retableret efter anlægsarbejdet.

Ingen adgang

Gjesing Mose ligger isoleret i Løvenholm Skovene på private arealer uden offentlig adgang. Ejerne frabeder sig besøg i projektområdet.

Livet på højmosen

Det ugæstfrie våde, sure og næringsfattige miljø fortrænger mange arter fra højmosen. Til gengæld skaber højmosen sit helt eget plante- og dyreliv.

Her kan du se nogle af de arter, der er fundet i Gjesing Mose, og som får stor gavn af restaureringen.

Losedderkop

De små soldug ude på højmosen fanger insekter i klisterde dråber på bladene og får næring ved at opløse de små dyrs kroppe. Her har rundbladet soldug fået godt fat i en vandnymfe

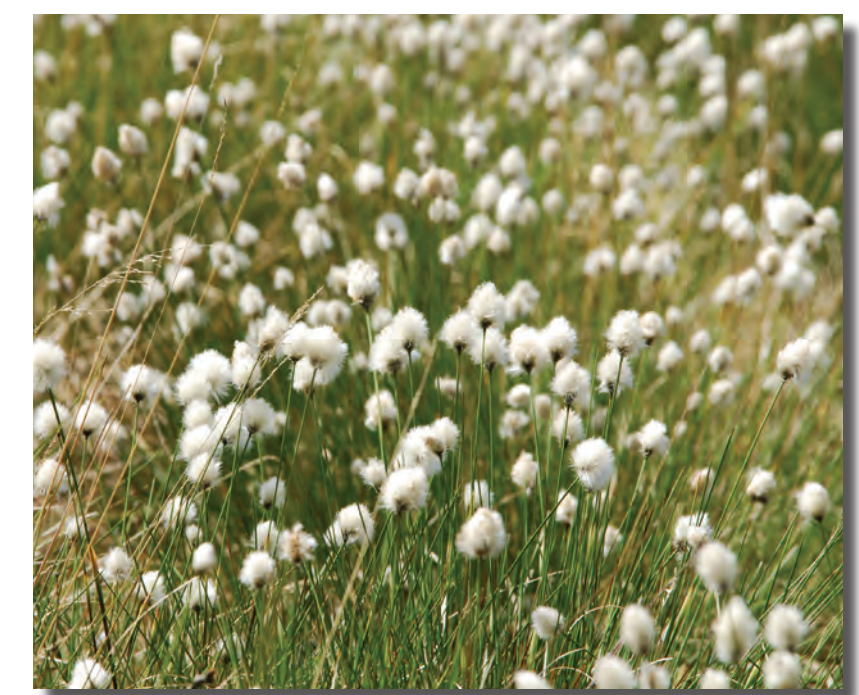
Højmoser-mosalkuldsmed lægger sine æg i det sure vand mellem tørvemoserne. Arten er sjælden i Danmark og stærkt afhængig af højmoser

Belleblåflugt på blomst af trænebær. Dens larver lever blandt andet på trænebær og mosebelle

Orange hjulspinder er blevet mere almindelig i Danmark. Den findes også på højmoser

Tue-kæruld dækker store flader på højmosen, når den blomstrer i foråret

Dem får vi hjælp af

I den nordlige del af Gjesing Mose har der overlevet flere arter tørvemos, som er gode til at danne tørv. Her kan du se nogle af dem.

Det er håbet, at de gode tørvdannere hurtigt vil brede sig over hele Gjesing Mose nu, hvor vandstanden er hævet – og hjælpe med til at genskabe højmosen.

Fotos: Irina Goldberg

Pjusket tørvemos Sphagnum cuspidatum

Spraglet tørvemos Sphagnum russowii

Koborns-tørvemos Sphagnum rubellum

Rosmarinlyng er en sjælden dværgbusk med blade, som ligner rosmarin

Klokkeling er en af højmosens almindelige dværgbuske.

Røde sporehuse dannet af brodspids-tørvemos (Sphagnum fallax)

Hvid næbfra vokser våde steder mellem tørvemoserne

Natura 2000-ordningen

I Danmark er der et netværk bestående af 257 Natura 2000-områder.

Myndighederne har ansvar for at forbedre forholdene for de naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for at beskytte.

Staten er forpligtiget til at udarbejde Natura 2000-planer for alle landets Natura 2000-områder. Kommunerne har ansvaret for at følge op med handleplaner for de lysåbne Natura 2000-områder.

Der må ikke gives tilladelse til planer eller projekter, som kan skade de arter eller naturtyper, som Natura 2000-områderne skal beskytte.

Gjesing Mose - en del af Natura 2000

Gjesing Mose indgår i det EU-beskyttede Natura 2000-område N47 (Eldrup Skov og søer og moser i Løvenholm Skov), og kommunen har ansvaret for at føre handleplanen for Natura 2000-området ud i livet.

Natura 2000-planen angiver, at en udvidelse af arealet med aktiv højmose (7110) har højeste prioritet. Dette er udgangspunktet for projektet i Gjesing Mose.

I dag er der naturtyper i Gjesing Mose, som i EU benævnes nedbrudt højmose (7120), brunvandet sø (3160), hængesæk (7140) og skovbevokset tørvemos (91D0*).

De nævnte naturtyper opstår typisk efter tørvegravning i højmoser, og restaureringen af aktiv højmose kan ifølge handleplanen ske, selv om det mindsker arealet af disse naturtyper.

Indeværende planche er udarbejdet som led i LIFE projektet LIFE14 NAT/DK/000012 som støttes økonomisk af EU Kommissionen. I henhold til artikel 18.2 i General Conditions, kan de holdninger og den viden, der kommer til udtryk på planchen, under ingen omstændigheder blive betragtet som EU Kommissionens officielle holdning, og EU Kommissionen er ikke ansvarlig for den videre brug af oplysningerne på planchen.